

ขมิ้นเครือ

1. ชื่อสมุนไพร ขมิ้นเครือ (KHAMIN KHRUEA)
2. ชื่อวิทยาศาสตร์ *Arcangelisia flava* (L.) Merr. ชื่อวงศ์ Menispermaceae
3. ชื่ออื่น ขมิ้นฤๅษี ฮับ (ภาคใต้)
4. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เลื้อย เถาใหญ่ เนื้อไม้และน้ำเลี้ยงในเถาสีเหลือง

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่ถึงรูปรีแกมรูปไข่ กว้าง 6-19 เซนติเมตร ยาว 10-25 เซนติเมตร ปลายเรียวแหลม โคนเว้า รูปหัวใจ ขอบเรียบหรือเป็นคลื่น ด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านล่างสีจางกว่าและมีปุ่มเล็กที่ซอกของเส้นใบและเส้นแขนงใบ ก้านใบยาว 5-15 เซนติเมตร ปลายก้านและโคนก้านโป่งพอง

ดอก ช่อดอก แบบช่อแยกแขนง ยาว 10-15 เซนติเมตร ช่อย่อยแบบช่อเชิงลด เป็นดอกแยกเพศต่างต้น ก้านดอกสั้นมาก หรือไม่มีก้าน ดอกเล็ก สีขาวอมเขียวหรือสีขาวอมเหลือง ดอกเพศผู้มีกลีบรวม 9-10 กลีบ เรียงซ้อนเป็น 3 วง วงนอก 3-4 กลีบ กลีบยาวประมาณ 1 มิลลิเมตร วงในทั้ง 2 วง วงละ 3 กลีบ ขนาดใหญ่กว่าวงนอก กลีบรูปรี รูปไข่หรือรูปไข่กลับ มีเกสรเพศผู้ 9-12 อัน ก้านชูอับเรณูเชื่อมติดกันเป็นกลุ่ม ดอกเพศเมียมีกลีบรวม 6 กลีบ เรียงซ้อนกันเป็น 2 วง รังไข่เหนือวงกลีบ มี 3 อัน แยกอิสระ แต่ละอันมี 1 ช่อง ออวูล 1 เม็ด

ผล แบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปค่อนข้างกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 เซนติเมตร สีเขียวแล้วเปลี่ยนเป็นสีเหลือง สุกสีดำ เมล็ด รูปรี ขนาดเล็ก

5. ส่วนที่ใช้ทำยา ลำต้นหรือเถาแห้ง

ขมิ้นเครือเป็นชิ้นส่วนของลำต้นหรือเถาแห้ง รูปทรงกระบอก มักพบหั่นเฉียง ขนาดไม่แน่นอน ภายนอกสีน้ำตาล ค่อนข้างเรียบ รอยตัดสีน้ำตาลแกมสีเหลือง มีรูพรุนเป็นแนวรัศมีกระจายออกจากจุดศูนย์กลาง มีกลิ่นเฉพาะ รสขม

6. สรรพคุณของแต่ละส่วนที่ใช้ทำยา

ขมิ้นเครือมีรสขม สรรพคุณช่วยขับผายลม และเรอ แก้น้ำดีพิการ

7. รายงานวิจัยในปัจจุบัน

ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยพรีคลินิกพบว่า ขมิ้นเครือมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียบางชนิด ต้านเชื้อใช้จับสั่นชนิด *Plasmodium falciparum* ต้านเชื้อโปรโตซัวชนิด *Babesia gibsoni* ต้านออกซิเดชัน และแก้ท้องเสีย

8. สารสำคัญ

องค์ประกอบทางเคมี ขมิ้นเครือมีสารกลุ่มแอลคาลอยด์ (alkaloids) ที่สำคัญคือ เบอร์เบอร์รีน (berberine) และสารกลุ่มไอโซควิโนลีนแอลคาลอยด์ (isoquinoline alkaloids) ได้แก่ คอลัมบาไมน (columbamine), พัลมาทีน (palmatine), จาโทรไรซิน (jatrorrhizine), โชบาคุมิน (shobakumine) และพบสารกลุ่มไดเทอร์พีนอยด์ (diterpenoids)

9. แหล่งกำเนิดและการกระจายพันธุ์

พืชชนิดนี้มีเขตการกระจายพันธุ์ในประเทศไทยทางภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ในต่างประเทศพบที่ภูมิภาคอินโดจีน ภูมิภาคมาเลเซีย

10. พื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกในประเทศไทย

- ลักษณะพื้นที่ พื้นที่ป่าเบญจพรรณ ป่าดงดิบ ป่าละเมาะทั่วไป
- ภาค ทั่วทุกภาคของประเทศไทย
- จังหวัด อุบลราชธานี อุตรธานี หนองคาย สงขลา

11. การคัดเลือกพันธุ์ (พันธุ์ที่นิยมปลูกในประเทศไทย)

- พันธุ์ที่ใช้เป็นยา ขมิ้นเครือใบยาว ขมิ้นเครือของประเทศลาว
- พันธุ์ที่ใช้เป็นอาหาร ไม่ใช่เป็นอาหาร

12. การขยายพันธุ์

โดยการใช้เพาะเมล็ด ขมิ้นเครือออกผลตามเถาเป็นพวง ๆ ละ 10 – 20 ผล ผลจะมีขนาด 0.5 – 1 เซนติเมตร เมื่อสุกจะมีสีดำ โดยการนำมัลลางน้ำให้สะอาดแล้วนำไปตากแดดให้แห้ง และเพาะในกระบะเพาะ ประมาณ 30 - 45 วัน ขมิ้นเครือจะงอกสูงประมาณ 10 – 15 เซนติเมตร แยกลงถุงเพาะชำเพื่อรอการปลูกต่อไป

13. การปลูก/สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูก

- ฤดูกาลเพาะปลูก ควรจะปลูกฤดูฝนในช่วงเดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม
- การเตรียมดิน ขมิ้นเครือเป็นไม้เถาพาดพันไม้อื่น ๆ นิยมปลูกตามต้นไม้ หรือตามสวนป่าทั่วไป โดยการขุดหลุมตามโคนไม้ใหญ่ หลุมกว้าง 50 เซนติเมตร ยาว 50 เซนติเมตร ลึก 50 เซนติเมตร ใส่ปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยหมักรองกันหลุมเพื่อเตรียมการปลูกต่อไป
- วิธีการปลูก เมื่อเตรียมหลุมที่จะปลูกเรียบร้อยแล้ว นำขมิ้นเครือมาปลูกกลบดินให้เรียบร้อย ปักเสาให้ขมิ้นเครือพาดพันจะเป็นเสาไม้ หรือเสาปูน หรือจะให้เลื้อยพันเถาไม้ใหญ่แล้วรดน้ำให้ชุ่มอยู่เสมอ

14. การปฏิบัติดูแลรักษา

- การให้ปุ๋ย ขมิ้นเครือให้ปุ๋ยระยะแรกในช่วงปลูกก็พอเพียง หรือจะให้ปุ๋ยอีกครั้งช่วงปลูก 6 เดือน ประมาณปีละ 2 ครั้ง
- การให้น้ำ ถ้าปลูกในช่วงฤดูฝนไม่ต้องรดน้ำมาก แต่ถ้าฝนทิ้งช่วงต้องรดน้ำบ้าง
- การกำจัดวัชพืช ควรกำจัดพร้อมกับการใส่ปุ๋ยและพรวนดินปีละประมาณ 2 ครั้ง
- การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู ขมิ้นเครือไม่ค่อยมีแมลงศัตรูรบกวนมากนัก จึงไม่ควรใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช

15. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว

- ฤดูกาลการเก็บเกี่ยว ขมิ้นเครืออายุประมาณ 5 – 10 ปี จะสามารถเก็บเกี่ยวได้ โดยส่วนมากนิยมเก็บฤดูแล้งในช่วงประมาณเดือนธันวาคม – เมษายน
- วิธีการเก็บเกี่ยว ขมิ้นเครือเมื่ออายุพอสมควรตัดเอาเถาที่เลื้อยพาดพันต้นอื่นมาเป็นท่อน ๆ เก็บโคนต้นไว้ เพื่อจะให้แตกต้นใหม่
- การแปรรูปหลังการเก็บเกี่ยว เมื่อได้ขมิ้นเครือมาเป็นท่อน ๆ แล้ว ต้องรีบผานต้นสดโดยทันที ถ้าเก็บไว้แห้งและเหนียวผานเป็นแผ่น ๆ และตากแดด 4 – 5 วัน จนแห้ง หรืออบอีกที่จนแห้งสนิท
- การบรรจุและการเก็บรักษา เมื่อได้ขมิ้นเครือแห้งแล้ว นำไปบรรจุถุงมัดปากให้เรียบร้อยส่งจำหน่าย หรือเก็บไว้ในห้องอุณหภูมิกักตัว ห้ามมิให้โดนแดดและฝน

16. การจำหน่าย

- ลำต้น/เถาขมิ้นเครือสด ราคา กิโลกรัมละ 15 บาท
- ลำต้น/เถาขมิ้นเครือแห้ง ราคา กิโลกรัมละ 100-150 บาท